

تأثیر آموزش مهارت هوش هیجانی بر پرخاشگری دختران ۱۲-۱۸ سال بی سرپرست مراکز شبانه روزی بهزیستی شهر تهران

اصغر دالوندی^۱، محمد علی حسینی^۲، مهدی رهگذر^۳، مریم یکه زارع^۴

^۱ دانشجویار گروه پرستاری، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، تهران، ایران.

^۲ دانشجویار گروه پرستاری، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، تهران، ایران.

^۳ دانشجویار گروه آمار زیستی، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، تهران، ایران.

^۴ دانشجوی کارشناسی ارشد پرستاری، گروه پرستاری، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، تهران، ایران.

نام نویسنده مسئول:

مریم یکه زارع

چکیده

مقدمه: نوجوانان بی سرپرست به دلیل از هم گسیختگی خانواده و استرس های مداوم زندگی ممکن است رفتارهای پرخاشگرانه بیشتری بروز دهند. هوش هیجانی از عواملی است که ممکن است باعث کاهش پرخاشگری آن ها شود. این مطالعه با هدف بررسی تأثیر آموزش هوش هیجانی روی پرخاشگری نوجوانان دختر بی سرپرست مراکز نگهداری شبانه روزی بهزیستی تهران انجام شد.

مواد و روش ها: این پژوهش مطالعه ای نیمه تجربی بود که روی دو گروه مداخله (۳۱ نفر) و کنترل (۳۱ نفر) انجام شد. نمونه پژوهش را دختران نوجوان بی سرپرست مراکز شبانه روزی بهزیستی تهران تشکیل داده بودند که به صورت در دسترس انتخاب شدند. برای بررسی پرخاشگری از پرسشنامه پرخاشگری بایس و پری استفاده شد. هوش هیجانی در قالب کلاس گروهی به نمونه ها آموزش داده شد. داده ها با استفاده از نرم افزار SPSS نسخه ۱۸ و به کمک آزمون های آماری توصیفی و تی مستقل، تی وابسته و کوواریانس تحلیل شد. سطح معنی داری ۰/۰۵ در نظر گرفته شد.

یافته ها: دو گروه مداخله و کنترل از نظر متغیرهای جمعیت شناختی مثل سن با هم همسان نشده بودند. همچنین میانگین نمره پرخاشگری کلامی، خصومت و خشم در دو گروه قبل از مداخله با هم تفاوت معنی داری نداشت اما دو گروه در نمره پرخاشگری کلی و فیزیکی با هم تفاوت معنی داری داشتند. یافته ها نشان داد که میانگین نمره پرخاشگری کلامی، خشم و خصومت در گروه مداخله به طور معنی داری کاهش یافته بود. یافته های حاصل از تحلیل کوواریانس نشان داد که هوش هیجانی منجر به کاهش ۲۱٪ و ۲۴٪ پرخاشگری کلی و فیزیکی شده بود.

نتیجه گیری: آموزش هوش هیجانی منجر به کاهش رفتارهای پرخاشگرانه دختران نوجوان بی سرپرست شده بود. آموزش هوش هیجانی در مراکز نگهداری نوجوانان بی سرپرست برای کاهش بروز رفتارهای پرخاشگرانه آن ها ضروری به نظر می رسد.

واژگان کلیدی: نوجوان، بی سرپرست، هوش هیجانی، پرخاشگری

مقدمه

خانواده برای کودکی که دارای پدر و مادر است اولین نهاد اجتماعی شدن محسوب می شود اما برای کودکانی که در مراکز شبانه روزی زندگی می کنند، مراقبان و مربیان آنها به عنوان نهاد اولیه آنها محسوب می شوند. فقدان پدر و مادر یکی از عوامل عدم رشد اجتماعی- عاطفی کودکان و نوجوانانی است که در مراکز و مؤسسات زندگی می کنند [۱]. کودکان و نوجوانانی که در مراکز نگهداری از بچه های بی سرپرست و پرورشگاه ها به سر می برند به دلیل مشکل در ساختار خانواده و از هم پاشیدگی خانواده، طعم زندگی را لمس نکرده و همواره در تنش و استرس و وحشت به سر می برند و شانس بیشتری برای ابتلا به مشکلات روانی، رفتاری، شخصیتی و جنسی دارند [۲]. بروز رفتارهای پرخطرانه در بین نوجوانان بی سرپرست بیشتر از نوجوانان دیگر است. این مشکلات رفتاری می تواند خطرناک باشد، به رشد شخصی صدمه بزند، فرصت های یادگیری و رفتارهای سازگانه را کاهش و کیفیت زندگی را تحت تأثیر قرار دهد. این رفتارها می تواند پیش بینی کننده بزهکاری، سوء مصرف مواد، افسردگی و افت تحصیلی باشد و با رفتارهای ضد اجتماعی دوران خردسالی و ناتوانی دوران بزرگسالی در ارتباط است [۳]. پرخشگری کودکان با مشکلاتی از قبیل بیش فعالی، اختلال روان و افسردگی ارتباط دارد [۴]. عدم مهار رفتار پرخشگرانه علاوه بر این که موجب ایجاد مشکلات بین فردی و جرم شود، موجب بروز انواع مشکلات جسمی و روانی از قبیل زخم گوارشی، سردرد و افسردگی می شود [۵]. افرادی که هیجانات منفی شدیدی را تجربه می کنند و قادر به تنظیم و تعدیل آن نیستند بیشتر از دیگران رفتارهای پرخشگرانه از خود نشان می دهند [۶].

در تعاملات اجتماعی علایم هیجانی و غیر کلامی فراوانی وجود دارد و افرادی که بتوانند بهتر این علایم را شناسایی کنند، پاسخ بهتری به آن می دهند و در نتیجه از مهارت های اجتماعی بهتری برخوردار خواهند بود. این گونه افراد به دلیل دارا بودن هوش هیجانی کافی بهتر می توانند برانگیختگی های کم یا زیاد هیجانی را کنترل کنند و متناسب با موقعیت های اجتماعی، هیجان نشان دهند [۷]. هوش هیجانی توانایی درک هیجان و آگاهی از هیجان ها، توانایی ایجاد احساسات تسهیل فعالیت شناختی، اعمال سازگانه و تنظیم هیجانات در خود و دیگران می باشد [۸]. افرادی که هوش هیجانی بالایی دارند، قدرت بالایی برای درک، فهم و مدیریت هیجانات خود و دیگران دارند و نسبت به افراد با هوش هیجانی پایین، تطابق اجتماعی و روانی بهتری دارند [۹]؛ به عبارت دیگر بین هوش هیجانی با سلامت روان و عملکرد و کیفیت تعامل اجتماعی با دیگران ارتباط وجود دارد [۱۰]. گارسیا سانچو (۲۰۱۴) در مطالعه ای ارتباط بین هوش هیجانی و رفتارهای پرخشگرانه را به طور سیستماتیک مرور کرد و یافته های آن مطالعه نشان داد که هر چه هوش هیجانی بالاتر باشد، میزان بروز رفتارهای پرخشگرانه کاهش می یابد [۱۱].

مرور متون نشان داد که برای کاهش پرخشگری از روش هایی مثل فعالیت های ورزشی منظم [۵] و گروه درمانی مبتنی بر پذیرش و تعهد [۱۲]، آموزش گروهی شناختی رفتاری [۱۳] برای افزایش مهارت های اجتماعی از مداخلاتی همچون ترسیم گری گروهی [۱۴]، آموزش مهارت های زندگی [۱۵]، قصه گویی [۱۶] و آموزش رفتارهای اجتماعی [۱۷] استفاده شده است. آموزش هوش هیجانی از مداخلاتی است که می تواند روی کاهش پرخشگری نوجوانان بی سرپرست مؤثر باشد. با توجه به مطالب عنوان شده و تحقیقات پیشین در خصوص بی سرپرستی و مشکلات خاصی که گریبانگیر ایشان است، این سؤال به ذهن می رسد که آیا آموزش مهارت هوش هیجانی به این نوجوانان می تواند منجر به کاهش رفتارهای پرخشگرانه در ایشان شود؟

مواد و روش ها

پژوهش حاضر مطالعه ای نیمه تجربی با گروه کنترل و طرح پیش و پس آزمون است. جامعه پژوهش را دختران ۱۲ تا ۱۸ ساله بی سرپرست و بدسرپرست مراکز بهزیستی تهران در سال ۱۳۹۶ تشکیل می دادند. نمونه های پژوهش در این مطالعه شامل ۶۸ دختر نوجوان بی سرپرست و بدسرپرست ساکن مراکز بهزیستی تهران بودند که در دو گروه مداخله و کنترل قرار داشتند.

برآورد حجم نمونه بر اساس فرمول
$$n = \frac{(Z_{1-\alpha/2} - Z_{1-\beta})^2 (\sigma_1^2 + \sigma_2^2)}{(\mu_1 - \mu_2)^2}$$
 و با توجه به اطلاعات مقاله ملکی و همکاران [۱۸] $(1/70)$ $\sigma_1 = 2/55$ ، $\sigma_2 = 15/45$ و $\mu_1 = 12/60$ و $\mu_2 = 15/45$ و فرض سطح معنی داری $\alpha = 0/05$ و توان آزمون 90% حجم نمونه ای معادل ۳۴ نفر در هر گروه در نظر گرفته شد که جمعاً ۶۲ نفر در مطالعه مشارکت داشتند. به دلیل کم بودن تعداد نمونه ها کل آنها بصورت در دسترس انتخاب و در دو گروه مداخله و کنترل قرار گرفتند. معیارهای ورود به این مطالعه شامل محدوده سنی ۱۲ تا ۱۸ سال، سکونت در مراکز نگهداری نوجوانان بی سرپرست تحت نظارت بهزیستی تهران و عدم دریافت آموزش های قبلی هوش هیجانی بود. معیارهای خروج از مطالعه عدم تمایل فرد جهت ادامه ی همکاری در حین انجام مداخله و ترخیص یا جابجایی نوجوان از مرکز بود.

پس از اخذ مجوز و مراجعه به سازمان بهزیستی شهر تهران اهداف پژوهش برای مسئولین و نمونه های مورد مطالعه توضیح داده شده و رضایت نامه کتبی برای شرکت در مطالعه اخذ شد. آموزش هوش هیجانی بر اساس برنامه هوش هیجانی برادبری و گریوز ارائه شد که مبتنی

بر آموزش چهار مؤلفه هوش هیجانی خودآگاهی، خودمدیریتی، آگاهی از هیجانهای دیگران یا آگاهی اجتماعی و مدیریت رابطه بود. مداخله آموزشی در هشت جلسه به صورت کارگاهی برگزار شد. در این جلسات محتوای ذیل آموزش داده شد:

جدول ۱: محتویات جلسات آموزش هوش هیجانی

جلسات	نوع محتوای آموزشی
جلسه اول	تعریف هیجان و شناسایی انواع آن در زندگی
جلسه دوم	شناسایی حالتهای چهره ای و افکار همراه با انواع هیجانات
جلسه سوم	بررسی رابطه بین افکار خودکار، هیجانات و رفتار از طریق نمونه های عملی
جلسه چهارم	چگونگی شناسایی هیجانات در دیگران
جلسه پنجم	شیوه های مختلف ابراز هیجانات و لزوم مدیریت هیجانات در زندگی
جلسه ششم	کنترل هیجان ۲ (شامل پیش بینی هیجانات و شناخت اولین علائم هیجانی در خود)
جلسه هفتم	کنترل هیجان ۲ (کنترل هیجان از طریق تغییر موقعیت، آرام سازی و کلیدواژه های هیجانی)
جلسه هشتم	کنترل هیجان ۳ (آموزش شیوه های حل مشکلات هیجانی و ابراز شایسته و کنترل شده هیجان ها)

پس از کارگاه آموزشی تعدادی پمفلت با موضوعات انعطاف پذیری، جرأت مندی، حل مسئله، خوش بینی و شادکامی به مدت دو هفته در اختیار گروه مداخله قرار داده شد تا مطالعه نمایند. در پایان مداخله، محتوای آموزشی در قالب جزوه به گروه کنترل نیز تحویل داده شد. برای جمع آوری داده ها از پرسشنامه پرخاشگری باس و پری (۱۹۹۲) استفاده شد که دارای ۲۹ عبارت و چهار زیر مقیاس پرخاشگری بدنی (عبارات شماره ۲، ۵، ۸، ۱۱، ۱۳، ۱۶، ۲۲، ۲۵ و ۲۹)، پرخاشگری کلامی (عبارات ۴، ۶، ۱۴، ۲۱ و ۲۷)، خشم (عبارات ۱، ۹، ۱۲، ۱۸، ۱۹، ۲۳ و ۲۸) و خصومت (عبارات ۳، ۷، ۱۰، ۱۵، ۱۷، ۲۰، ۲۴ و ۲۶) بود. پاسخ های این پرسشنامه دارای طیف لیکرت ۵ درجه ای است: کاملاً شبیه من است (نمره ۵)، تاحدودی شبیه من است (نمره ۴)، نه شبیه من است نه شبیه من نیست (نمره ۳)، تا حدودی شبیه من نیست (نمره ۲) و کلاً شبیه من نیست (نمره ۱). دو عبارت ۹ و ۱۶ در این پرسشنامه به صورت معکوس نمره گذاری می شوند. نمره بالاتر به منزله پرخاشگری بیشتر است. این پرسشنامه توسط سامانی (۲۰۰۸) روی ۴۹۲ دانشجوی ۱۸ تا ۲۲ ساله دانشگاه شیراز اعتباریابی شد که پایایی پرسشنامه به شیوه تست مجدد برابر ۰/۷۸ بود [۱۹].

این پژوهش در کمیته اخلاق دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی (IR.USWR.REC.1396.93) تأیید و اطلاعات مطالعه در مرکز کارآزمایی های بالینی ایران (IRCT) با شماره 2017022732804N1 ثبت شده است. تجزیه و تحلیل داده ها با استفاده از نرم افزار SPSS نسخه ۱۸ و آزمون های آماری کولموگراف اسمیرنوف (جهت بررسی تعیین نرمال بودن توزیع متغیرها)، تی مستقل، وابسته، کای اسکور و کوواریانس انجام شد. سطح معنی داری کمتر از ۰/۰۵ در نظر گرفته شد.

یافته ها

چون میانگین نمره ابعاد خصومت، پر خاشگری کلامی و خشم دو گروه کنترل و مداخله در پیش آزمون با هم تفاوتی نداشت فقط نتایج آزمون های تی مستقل و وابسته گزارش شد؛ اما با توجه به اختلاف معنی دار میانگین نمره پرخاشگری کلی و بعد پرخاشگری فیزیکی در دو گروه کنترل و مداخله از تحلیل کوواریانس استفاده شد. در این تحلیل اثر متغیر سن هم تعدیل شد زیرا میانگین سن نیز در دو گروه معنی دار شده بود.

جدول ۲: میانگین نمرات ابعاد خشنونت کلامی، خشم و خصومت در دو گروه مداخله و کنترل در مرحله پیش آزمون و پس آزمون و قبل و بعد از مداخله

P آزمون تی وابسته	پس آزمون	پیش آزمون	گروه	
	M±SD	M±SD		
خشنونت کلامی	۱۴/۹۶±۳/۴۴	۱۶/۵۴±۳/۴۷	مداخله	P آزمون تی مستقل
	۱۶/۰۹±۳/۵۹	۱۵/۶۱±۳/۳۳	کنترل	
	t = ۱/۲۶۱ و p = ۰/۲۱۲	t = -۱/۰۸۲ و p = ۰/۲۸۴		
خشم	۱۹/۶۱±۵/۲۵	۲۴/۵۸±۵/۴۶	مداخله	P آزمون تی مستقل
	t = -۲/۱۹۳ و p = ۰/۰۳۶	۲۲/۰۳±۵/۷۸	کنترل	

	$t = 2/269$ و $p = 0/027$	$t = -1/783$ و $p = 0/080$	P آزمون تی مستقل	
$t = -0/122$ و $p = 0/001$	$23/41 \pm 5/97$	$27/64 \pm 5/05$	مداخله	خصوصیت
$t = 3/669$ و $p = 0/004$	$25/38 \pm 3/84$	$25/32 \pm 5/67$	کنترل	
	$t = 1/543$ و $p = 0/128$	$t = -1/702$ و $p = 0/094$	P آزمون تی مستقل	

جدول فوق بر اساس آزمون تی مستقل نشان می دهد که میانگین نمره ابعاد پرخاشگری کلامی، خشم و خصومت در گروه های مداخله و کنترل در پیش آزمون و پس آزمون باهم تفاوت معنی داری نداشت. آزمون تی وابسته نشان داد که مداخله (آموزش هوش هیجانی) به طور معنی داری نمره پرخاشگری کلامی و خصومت را در گروه مداخله کاهش داده بود در حالی که میانگین نمره پرخاشگری کلامی و خصومت ($p = 0/083$) و خصومت ($p = 0/094$) در گروه کنترل تغییر معنی داری نداشت. یافته های آزمون تی وابسته نشان داد که در هر دو گروه مداخله ($p = 0/003$) و کنترل ($p = 0/036$) میانگین نمره خشم پس آزمون به طور معنی داری کمتر از پیش آزمون بود.

جدول ۳: نتایج تحلیل کوواریانس پس آزمون پرخاشگری کلی و بعد فیزیکی با کنترل اثر پیش آزمون و سن

منبع	مجموع مجزورات	df	میانگین مجزورات	F	p	مجذور اتا
پرخاشگری کلی	نمره پیش آزمون	۱	۲۴۰۰/۶۴۷	۱۳/۰۲۰	۰/۰۰۱	۰/۱۸۳
	سن	۱	۲۳۷/۷۲۹	۱/۲۸۹	۰/۲۶۱	۰/۰۲۲
	گروه	۱	۲۸۲۷/۲۹۰	۱۵/۳۳۴	۰/۰۰۰۱	۰/۲۰۹
پرخاشگری فیزیکی	نمره پیش آزمون	۱	۵۰۰/۰۴۶	۲۱/۸۴۱	۰/۰۰۰۱	۰/۲۷۴
	سن	۱	۶۴/۰۴۳	۲/۷۹۷	۰/۱۰۰	۰/۰۴۶
	گروه	۱	۴۱۲/۸۹۸	۱۸/۰۳۵	۰/۰۰۰۱	۰/۲۳۷

همانگونه که در جدول فوق مشاهده می شود متغیر تصادفی کمکی (نمره های پیش آزمون پرخاشگری کلی و بعد فیزیکی) با متغیر وابسته ارتباط معنی داری داشت و بر اساس مجذور اتا، آموزش هوش هیجانی موجب بهبود پرخاشگری کلی به میزان ۰/۲۰۹ و پرخاشگری فیزیکی به میزان ۰/۲۳۷ در دختران بی سرپرست شده بود.

بحث و نتیجه گیری

این پژوهش با هدف بررسی تأثیر آموزش هوش هیجانی روی مهارت های اجتماعی و پرخاشگری دختران ۱۲ تا ۱۸ ساله بی سرپرست و بدسرپرست در مراکز شبانه روزی تحت نظر بهزیستی شهر تهران انجام شد. اکثریت نمونه ها در گروه مداخله دارای سطح تحصیلات ابتدایی بودند در صورتی که اغلب نمونه های گروه کنترل دارای تحصیلات دبیرستانی بودند و دو گروه از نظر توزیع سطح تحصیلات با هم همسان نبودند. همچنین از نظر سنی نیز دو گروه با هم اختلاف معنی داری داشتند به طوری که میانگین سن نمونه های گروه کنترل بیشتر از گروه مداخله بود.

بر اساس تحلیل کوواریانس و تی وابسته آموزش هوش هیجانی موجب بهبود پرخاشگری کلی و ابعاد آن شده بود. این یافته با نتایج مطالعه سانچز و همکاران (۲۰۱۶) همخوانی داشت. سانچز و همکاران در مطالعه ای به بررسی ارتباط بین هوش هیجانی و پرخاشگری دانشجویان پرداخته بودند. یافته های آن مطالعه نشان دادند که بین هوش هیجانی با پرخاشگری فیزیکی و کلامی همبستگی منفی وجود داشت و هوش هیجانی توانایی پیش بینی پرخاشگری فیزیکی و کلامی داشت [۲۰]. اشرفی و منجزی در مطالعه ای نیمه تجربی به بررسی تأثیر آموزش مهارت های ارتباطی بر میزان پرخاشگری دانش آموزان دختر دوره متوسطه در اهواز پرداختند. هر چند نوع مداخله در این مطالعه با مطالعه حاضر فرق داشت اما هدف هر دو مطالعه کاهش پرخاشگری بود. یافته های آن مطالعه نیز حاکی از تأثیر آموزش روی کاهش پرخاشگری دختران بود [۲۱]. در مطالعه فتحی و همکاران (۱۳۹۲) که با هدف بررسی تأثیر آموزش هوش هیجانی روی کاهش پرخاشگری و بیش فعالی دانش آموزان دختر کم توان جسمی و حرکتی انجام شده بود، یافته ها نشان داد آموزش هوش هیجانی به طور معنی داری پرخاشگری و بیش فعالی نمونه های مورد مطالعه را کاهش داده بود که با بخشی از یافته های مطالعه حاضر همراستا می باشد [۲۲]. در مطالعه نقدی و همکاران (۱۳۸۹) نیز تأثیر آموزش هوش هیجانی بر پرخاشگری دانش آموزان دبیرستانی شهر دیواندره (استان کردستان) مورد بررسی قرار گرفته بود و یافته ها نشان داد که آموزش هوش هیجانی روی کاهش پرخاشگری فیزیکی، کلامی و خشم مؤثر بود اما تأثیری روی بُعد خصومت نداشت [۲۳]. نتایج این مطالعه با مطالعه حاضر که آموزش هوش هیجانی منجر به کاهش پرخاشگری فیزیکی و کلامی شده بود مطابقت دارد. افتخار صادی و همکاران (۱۳۸۸) تأثیر هوش هیجانی روی پرخاشگری و سازگاری فردی و اجتماعی دختران دبیرستانی شهر اهواز را مورد بررسی قرار دادند. یافته ها حاکی از این بود که آموزش هوش هیجانی موجب کاهش پرخاشگری و افزایش سازگاری فردی و اجتماعی دختران دبیرستانی مورد مطالعه شده بود [۲۴].

یافته های فرعی بر اساس آزمون آنالیز واریانس یک طرفه نشان داد که میانگین نمره پرخاشگری کلی نوجوانان دختر بی سرپرست با وضعیت تحصیلی آن ها ارتباطی نداشت و گروه های با تحصیلات مختلف از نظر میانگین نمره پرخاشگری با هم تفاوت معنی داری نداشتند. همچنین یافته های آنالیز واریانس یک طرفه نشان داد از بین چهار بعد پرخاشگری تنها پرخاشگری فیزیکی با سطح تحصیلات ارتباط داشت به طوری که تست تعقیبی توکی نشان داد میانگین نمره خشونت فیزیکی دختران نوجوان بی سرپرست با سطح تحصیلات دبیرستانی به طور معنی داری کمتر از دختران با سطح سواد ابتدایی بود. با توجه به این که خشونت فیزیکی نمود بیشتری نسبت به سایر خشونت ها دارد، انتظار می رود دختران با تحصیلات بالاتر کمتر به آن روی بیاورند.

با توجه به این که این مطالعه منحصراً روی دختران نوجوان بی سرپرست و بدسرپرست ساکن مراکز شبانه روزی تحت نظر بهزیستی انجام شده بود توصیه می شود در مطالعات آینده تأثیر آموزش هوش هیجانی روی مهارت اجتماعی و پرخاشگری نوجوانان پسر بررسی شود. با توجه به این که نوجوانان بی سرپرست و بدسرپرست (خصوصاً دختران) نسبت به هم سن و سالان خود رفتارها و ویژگی های متفاوتی دارند انتظار می رود که شدت پرخاشگری نیز در آن ها بیشتر از سایر همسالانی باشد که با والدین خود زندگی می کنند.

یکی از مهم ترین محدودیت های این مطالعه عدم دسترسی به مطالعات مشابه انجام شده روی دختران بی سرپرست بود که بتوان نتایج پژوهش فعلی را با آن ها مقایسه نمود. محدودیت دیگر این تحقیق احتمال تأثیر وضعیت روحی نمونه ها بر نحوه ی پاسخگویی ایشان به سؤالات پرسشنامه ها در هنگام تکمیل پرسشنامه بود، که می توانسته نتایج پژوهش را مختل کند و کنترل آن از عهده محقق خارج است.

تشکر و قدردانی

این پژوهش حاصل پایان نامه و طرح تحقیقاتی مصوب دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی تهران می باشد. پژوهشگران مراتب تشکر و قدردانی خود را از معاونت پژوهشی دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی تهران و همچنین از تمامی نوجوانان شرکت کننده در این مطالعه اعلام می دارند.

منابع و مراجع

- [1] Pourbaferani G RG, Eqlima M, Yazdani A. Comparison of behavioral disorders among children between the age of 7-12 living in public and private care centers in Tehran. Pajouhan Scientific Journal. 2013;11(4):18-23.
- [2] M S. Effectiveness of training problem solving on reduce depression among runaway females residents in welfare centers in Tehran, MSc thesis, Allameh tabatabaee University, Tehran, Iran. 2005.
- [3] Matson JL, Glidden LM. International Review of Research in Mental Retardation: Handbook of Assessment in Persons with Intellectual Disability: Academic Press; 2007.
- [4] Connor DF, Steingard RJ, Cunningham JA, Anderson JJ, Melloni Jr RH. Proactive and reactive aggression in referred children and adolescents. American Journal of Orthopsychiatry. 2004;74(2):129.
- [5] Aghaeinejad J, Faramarzi S, Abedi A. The effect of a period of regular exercise activity on the aggression of educable mentally retarded students. Journal of Development and Motor Learning. 2013;12(2):91-105.
- [6] Robertson T, Daffern M, Bucks RS. Emotion regulation and aggression. Aggression and violent behavior. 2012;17(1):72-82.
- [7] Hemati Sabet A KJ, Mousani SS. Effectiveness of emotional intelligence on social skill and coping stress style on student of Rasht city. Quarterly Journal of Educational Psychology, Islamic Azad University Tonekabon Branch. 2012;4(2):73-81.
- [8] Ergur DO. How can education professionals become emotionally intelligent? Procedia-Social and Behavioral Sciences. 2009;1(1):1023-8.
- [9] Ciarrochi J, Chan AY, Bajgar J. Measuring emotional intelligence in adolescents. Personality and individual differences. 2001;31(7):1105-19.
- [10] Martins A, Ramalho N, Morin E. A comprehensive meta-analysis of the relationship between emotional intelligence and health. Personality and individual differences. 2010;49(6):554-64.
- [11] García-Sancho E, Salguero J, Fernández-Berrocal P. Relationship between emotional intelligence and aggression: a systematic review. Aggression and violent behavior. 2014;19(5):584-91.
- [12] M M. The Effectiveness of Acceptance and Commitment Group Therapy on decreasing aggression in delinquent adolescents. University of Social Welfare & Rehabilitation Sciences Department of Counseling; Thesis in Rehabilitation Counseling. 2015.
- [13] Sedaghat S MO, Ahmadian H. The effectiveness of anger cognitive behavioral group training on aggression of third grade aggressive female students in Baneh's high schools. Medical Science Journal of Islamic Azad University, Tehran Medical Branch. 2015;24(4):215-20.
- [14] Momeni K, B S. The Effectiveness of Group Drawing on Aggression Reduction in Hyperactive-Aggressive Students. Journal of Developmental Psychology. 49(13):71-7.
- [15] A MV. The effectiveness of life skills training on enhancing the social skills of 12-16 years old male students with hearing impairment in inclusive schools of Arak. University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences; Department of Psychology and Education of Exceptional Children 2012.
- [16] M K. Determine the Effectiveness of story-telling on increasing social skills of children with hearing impaired. University of Social Welfare and Rehabilitation Science; Department of Psychology & Education of Exceptional Children. 2014.
- [17] Jalil-Abkenar S S AsM, Afrouz G A. . The Effect of Social Behaviors Training on Improvement of the Social Skills of Adolescents with Intellectual Disability. Archives of Rehabilitation. 2013;14(3):31-40.
- [18] Maleki S, Khoshknab MF, Rahgooi A, Rahgozar M. The effect of anger management training in groups on aggression of 12-15 years old male students. Iran journal of nursing. 2011;24(69):26-35.
- [19] Samani S. Study of Reliability and Validity of the Buss and Perry's Aggression Questionnaire Iranian Journal of Psychiatry & Clinical Psychology. 2008;13(4):359-65.

- [20] García-Sancho E, Salguero JM, Fernández-Berrocal P. Ability emotional intelligence and its relation to aggression across time and age groups. *Scandinavian journal of psychology*. 2017;58(1):43-51.
- [21] Ashrafi M MF. The effectiveness of communication skills training in reducing aggression among female high school students. *Journal of Researches of Cognitive and Behavioral Sciences*. 2013;3(1):81-98.
- [22] Fathi K A-SN, Sajedi F. The Effectiveness of Emotional Intelligence Training on Aggression and Hyperactivity of Students with Physical Disability *Archives of Rehabilitation*. 2014;14(2):129-35.
- [23] Naghdi H A-RN, Nourani pour R. The effectiveness of the emotional intelligence training on the aggressiveness among adolescent boys *Journal of Kermansha University of Medical Sciences*. 2010;14(3):211-8.
- [24] Eftekhari Saadi Z MHM, Najarian B, Ahadi H, Asgari P. The effect of emotional intelligence training on reducing aggression and increasing individual-social adaptability among second grade high school girls. *Quarterly Journal of Social Psychology (New Findings in Psychology)*. 2009;12(4):137-49.
- [25] R. G. Pourbaferani G, Eqlima M, Yazdani A, "Comparison of behavioral disorders among children between the age of 7-12 living in public and private care centers in Tehran," *Pajouhan Scientific Journal*., vol. 11, no. 4, pp. 18-23, 2013.
- [26] S. M, "Effectiveness of training problem solving on reduce depression among runaway females residents in welfare centers in Tehran, MSc thesis, Allameh tabatabaee University, Tehran, Iran," 2005.
- [27] J. L. Matson and L. M. Glidden, *International Review of Research in Mental Retardation: Handbook of Assessment in Persons with Intellectual Disability*. Academic Press, 2007.
- [28] D. F. Connor, R. J. Steingard, J. A. Cunningham, J. J. Anderson, and R. H. Melloni Jr, "Proactive and reactive aggression in referred children and adolescents," *American Journal of Orthopsychiatry*, vol. 74, no. 2, p. 129, 2004.
- [29] J. Aghaeinejad, S. Faramarzi, and A. Abedi, "The effect of a period of regular exercise activity on the aggression of educable mentally retarded students," *Journal of Development and Motor Learning*, vol. 12, no. 2, pp. 91-105, 2013.
- [30] T. Robertson, M. Daffern, and R. S. Bucks, "Emotion regulation and aggression," *Aggression and violent behavior*, vol. 17, no. 1, pp. 72-82, 2012.
- [31] K. J. Hemati Sabet A, Mousani SS, "Effectiveness of emotional intelligence on social skill and coping stress style on student of Rasht city," *Quarterly Journal of Educational Psychology, Islamic Azad University Tonekabon Branch*, vol. 4, no. 2, pp. 73-81, 2012.
- [32] D. O. Ergur, "How can education professionals become emotionally intelligent?," *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, vol. 1, no. 1, pp. 1023-1028, 2009.
- [33] J. Ciarrochi, A. Y. Chan, and J. Bajgar, "Measuring emotional intelligence in adolescents," *Personality and individual differences*, vol. 31, no. 7, pp. 1105-1119, 2001.
- [34] A. Martins, N. Ramalho, and E. Morin, "A comprehensive meta-analysis of the relationship between emotional intelligence and health," *Personality and individual differences*, vol. 49, no. 6, pp. 554-564, 2010.
- [35] E. García-Sancho, J. Salguero, and P. Fernández-Berrocal, "Relationship between emotional intelligence and aggression: a systematic review," *Aggression and violent behavior*, vol. 19, no. 5, pp. 584-591, 2014.
- [36] M. M, "The Effectiveness of Acceptance and Commitment Group Therapy on decreasing aggression in delinquent adolescents," *University of Social Welfare & Rehabilitation Sciences Department of Counseling; Thesis in Rehabilitation Counseling*, 2015.
- [37] M. O. Sedaghat S, Ahmadian H, "The effectiveness of anger cognitive behavioral group training on aggression of third grade aggressive female students in Baneh's high schools," *Medical Science Journal of Islamic Azad University, Tehran Medical Branch*, vol. 24, no. 4, pp. 215-220, 2015.

- [38] K. Momeni and S. B, "The Effectiveness of Group Drawing on Aggression Reduction in Hyperactive-Aggressive Students," *Journal of Developmental Psychology*, vol. 49, no. 13, pp. 71-77.
- [39] M. V. A, "The effectiveness of life skills training on enhancing the social skills of 12-16 years old male students with hearing impairment in inclusive schools of Arak," in *University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences; Department of Psychology and Education of Exceptional Children*, ed, 2012.
- [40] K. M, "Determine the Effectiveness of story-telling on increasing social skills of children with hearing impaired.," *University of Social Welfare and Rehabilitation Science; Department of Psychology & Education of Exceptional Children*, 2014.
- [41] A. s. M. Jalil-Abkenar S S, Afrouz G A. , "The Effect of Social Behaviors Training on Improvement of the Social Skills of Adolescents with Intellectual Disability.," *Archives of Rehabilitation.*, vol. 14, no. 3, pp. 31-40, 2013.
- [42] S. Maleki, M. F. Khoshknab, A. Rahgooi, and M. Rahgozar, "The effect of anger management training in groups on aggression of 12-15 years old male students," *Iran journal of nursing*, vol. 24, no. 69, pp. 26-35, 2011.
- [43] S. S, " Study of Reliability and Validity of the Buss and Perry's Aggression Questionnaire " *Iranian Journal of Psychiatry & Clinical Psychology*, vol. 13, no. 4, pp. 359-365, 2008.
- [44] E. García-Sancho, J. M. Salguero, and P. Fernández-Berrocal, "Ability emotional intelligence and its relation to aggression across time and age groups," *Scandinavian journal of psychology*, vol. 58, no. 1, pp. 43-51, 2017.
- [45] M. F. Ashrafi M, "The effectiveness of communication skills training in reducing aggression among female high school students," *Journal of Researches of Cognitive and Behavioral Sciences*, vol. 3, no. 1, pp. 81-98, 2013.
- [46] A.-S. N. Fathi K, Sajedi F., " The Effectiveness of Emotional Intelligence Training on Aggression and Hyperactivity of Students with Physical Disability " *Archives of Rehabilitation.*, vol. 14, no. 2, pp. 129-135, 2014.
- [47] A.-R. N. Naghdi H, Nourani pour R, "The effectiveness of the emotional intelligence training on the aggressiveness among adolescent boys " *Journal of Kermansha University of Medical Sciences*, vol. 14, no. 3, pp. 211-218, 2010.
- [48] M. H. M. Eftekhari Saadi Z, Najarian B, Ahadi H, Asgari P, "The effect of emotional intelligence training on reducing aggression and increasing individual-social adaptability among second grade high school girls," *Quarterly Journal of Social Psychology (New Findings in Psychology)*, vol. 12, no. 4, pp. 137-149, 2009.